

ANTİK ROMA'DAKİ ÖLÜM CEZALARI

Eren KARAKOÇ*

Öz

Antik Romalılar, yasalara ve resmiyete bağlılıklarıyla bilinirler. Bunun sonucu olarak işlenen suçlara karşı verilen cezalara ayrı bir önem atfetmişlerdir. Romalıların tarihleri boyunca verdikleri cezalar, çeşitlilik ve sertlik göstermekteydi. Bunun yanında çoğunlukla, toplumun değişik sosyal tabakaları tarafından işlenen aynı suçlara farklı farklı cezalar verdikleri görülmekteydi. Her şehirde bulunan ve düzenli bir şekilde işleyen yargı kurumlarına rağmen, zengin ve fakir arasında bulunan her alandaki uçurum, Roma hukukunda da kendini göstermiştir. Zamanla yargının eşitliği alanında yapılan iyileştirmelere rağmen, Roma'da kimi suçlulara verilen ölüm cezaları, çeşitliliğini ve katılığını korumuştur.

Anahtar Kelimeler: Roma Hukuku, Ölüm cezaları, Antik Roma'daki cezalar, Roma Kanunu, Çarmıha Germe

DEATH PENALTIES IN THE ANCIENT ROME

Abstract

Ancient Romans are known for their devotion to their laws and their formality. As a result of this the punishments given to the crimes committed were very much valued. The punishments applied throughout the Roman history, exhibited hardness and diversity. Besides, mostly there were different punishments for the same crimes for different social strata. Although there were functioning judicial institutions in an orderly manner in every city, the gap between the rich and the poor could also be seen in the Roman law. After a while, in spite of improvements in the field of the equality of the judiciary, the death penalty which was given to certain criminals in Rome, maintained its diversity and the rigidity.

Keywords: Roman Law, Death Penalties, Punishments in the Ancient Rome, Roman Legislation, Crucifixion

1. Giriş

Ölüm cezası, ilk toplumsal düzenin kurulduğu en eski zamanlardan beri insana verilebilecek en ağır ceza olmuştur. Belirli bir devlete ve topluma ait olan insanlar, kendilerini üst, orta, fakir, soylu veya sıradan vatandaş olarak sınıflara ayırdıkları zamandan beri de, bu vatandaşlara kendi medeniyetlerinde her alanda farklı davranılır olmuştur. Ancak ölüm cezası, toplumdaki tüm bu sınıfları bir şekilde etkilemiştir.

Hangi medeniyette olursa olsun, maddi zenginliğe sahip ve sözüm ona üst sınıfa ait olan insanlar, hayatın her alanında daha geniş avantajlara sahip olmuşlar ve devletleri tarafından, düşük sınıfa ait olan insanlara göre daha fazla kayırılmışlardır. Bu durum, konumuz olan Antik Roma Uygarlığı'nda da aynı şekilde görülmüştür. Yazılı kaynakların güvenilir olmaya başladığı Roma Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinden imparatorluğun sonuna kadar, bu devlet içinde yaşayan zengin üst sınıflar, kolaylıkla en üst politik ve dinsel kadrolara sahip olarak, devletin tüm kademeleri tarafından saygı duyulurlarken, daha düşük sınıfta olanlar, bu zenginlere dolaylı veya doğrudan hizmet etmeye zorlanmaktaydılar. Bu ayrımlara rağmen, Roma Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren, soylu ve zengin *patriciler* ile orta ve fakir kesimlerin oluşturduğu *plebler* arasında başlayan hak mücadeleleriyle birlikte

* Doktora Öğrencisi, bigherakles@windowslive.com

yüzyılları bulan uzun sürecin sonunda, pleblere de senatoda yer alma ve devletin yüksek memur kadroları olan magistratlıklarda bulunma hakları tanınmıştır. Buna ek olarak, özellikle M.Ö. 100 ile M.S. 100 arasında hukukta da olumlu yönde değişiklikler yapılmıştır (Freeman, 1996/2013: 364-400). Patrici ve Plebler arasındaki hak uçurumu azalsa da, Roma'daki zengin ve fakirler arasındaki sınıf ayrımları her alanda devam etmiştir. Bu çalışmada üzerinde durulacak olan konu da, bu bağlam çerçevesinde Roma'da verilen ölüm cezalarının neler olduğu ve sosyal sınıflara göre hangi biçimde uygulandığıdır.

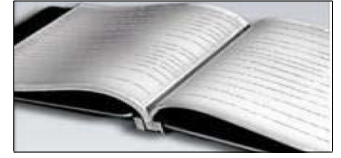
Roma'da da, günümüzdeki kapitalist devletlerde olduğu gibi sınıflar arasında var olan ekonomik ve sosyal uçurum hayli fazlaydı. Asıl sorulması gereken soru ise, vatandaşların sosyal statülerinin, verilen ölüm cezalarının uygulanmasını nasıl etkilediğidir? Bu soruya cevap verebilmek için ise, Roma'da verilen ölüm cezası uygulamalarının neler olduğu ve bunların sosyal sınıflarda ne şekilde uygulandığı tartışılacaktır.

2. Roma'daki Sosyal Sınıflar

Geleneksel bilgilere göre M.Ö. 509 yılında son Etrüsk kökenli kral Roma'dan kovulduktan sonra, patrici denen ve şehrin kurucu atalarının soyundan geldiklerine inanılan soylular, cumhuriyeti kurmuşlardı. Ancak bu cumhuriyette, Senato'daki senatörler de, devleti yöneten iki konsül de aristokrat olan particilerden oluşmaktaydı. Devletin diğer bir kurumu olan *Comita Centuriata* adlı meclis ise patrici ve pleblerden oluşmasına rağmen, son söz hakkı yine particilere düşmekteydi. Roma'daki halk tabakasını oluşturan ve köken olarak Romalı olmayan çevre Latin halkların soyundan geldiklerine inanılan plebler, devlet yönetiminde hiçbir hakka sahip bulunmamaktaydı. Bu anlamda Roma'daki cumhuriyet, Oligarşik bir mahiyette görülmekteydi.

Devleti yöneten patricilerin yasaları kendi lehlerine göre düzenlemeleri, bir süre sonra kalabalık plebler arasında hoşnutsuzluk başlatmıştır. Bu nedenle başlayan ve yüzyıllar süren Patrici ve Pleb mücadeleleri, öyle veya böyle bir sonuca bağlandıktan sonra, Roma'daki sınıflar artık temelde zenginlik seviyelerine göre ayrılmaya başlamışlardı (Baker, 2006/2013: 37-47). Geçerli olan durumda, üst sınıflar aşırı şekilde kaynaklara, zenginliklere sahipken ve ihtişam içinde yaşarken, fakir halk kesimi açlık seviyesinde yoksulluk çekmekteydi. Zengin üst sınıfları genellikle senatörler, devletin yüksek kademelerinde görev alan magistratlar ve *equestrian* denilen şövalye sınıfları oluşturmakta, geri kalan Romalı yurttaşlar ise alt sınıfları oluşturmaktaydı. Statü ise doğuştan kazanılmakta, babanın statüsü ne ise oğlu da o statüde yer almaktaydı (Millar, 2002: 88).

Yüksek statüdekiler, devletin herhangi bir kademesine karşı suç işlediklerinde, yapılan mahkemelerde çoğunlukla hafifletilmiş cezalara çarptırılırlardı. Bunlara karşı verilen en ağır cezalar, genellikle bir adaya sürgüne yollanmak olurdu. Çoğu zaman bu ceza kalıcı veya uzun süreli de olmazdı. Böylelikle zengin üst sınıflar, ağır cezaların başlıcaları olan çarpmıha gerilme, madenlerde çalıştırılma veya *Ad Bestias* denen vahşi hayvanlara parçalatılma gibi cezalardan muaf tutulurlardı (Bauman, 1996: 159). Geri kalan sosyal sınıflarda olan fakir yurttaşların, eyaletlerde yer alan buyrukların ve kölelerin hepsi, üstte sayılan bu ağır cezalara çarptırılabilirlerdi. Ancak fakir olsa dahi özgür olan Romalı yurttaşlara, diğer statüdekilerden farklı olarak bu ağır cezalardan biri olan çarpmıha gerilme cezası genellikle uygulanmazdı. Buna rağmen işlenen aynı suçlarda, istisnasız olarak zengin yurttaşlara göre daha ağır

cezalandırılırlardı. Örnek olarak verilirse, kaynaklara geçmiş birçok suçta, fakir yurttaşlar ölüm cezasına çarptırılırken veya madenlerde çalışmaya yollanırken, aynı suçu işleyen zengin yurttaşların ya mallarının üçte birine devlet tarafından el konulur, ya da sürgüne gönderme cezalarına çarptırılırlardı (Bauman, 1996: 127). Sosyal sınıfların en altında bulunan köleler ise, en kötü durumda olanlardı. Roma Hukuku'nda hakları bulunmaktaysa bile bu, diğer sınıflarla karşılaştırılamayacak derecede düşüktü. Bu insanların çoğunun hayatı, efendileri tarafından eziyet edilerek geçer, ölüm ise aralarındaki en yaygın olay olurdu. Zaten efendileri istedikleri an bu köleleri öldürebilirdi. (Hopkins, 1978: 118).

Zenginler herhangi bir suç işlediklerinde, yapılan mahkemelerde genellikle saygınlıklarını, statülerini ve zenginliklerini kullanarak verilecek cezadan kurtulabilir veya en azından hafifletebilirlerdi. Duruşmalar, eyaletlerdeki şehir merkezlerinde kurulan mahkemelerde yapılırdı. Üst statüdeki yurttaşlar, mahkeme sırasında hâkimler veya jürileri satın alma yoluyla ikna edebilirler veya bu insanların arkadaşları, hiç olmazsa uzaktan tanıdıkları olurlardı. Kimi zamanlarda hitabeti güçlü olan bir avukat tutarak jüriyi etkileme yoluna giderlerdi. Fakirler ise illegal bir suç işledilerse, mahkeme süresince her türlü zorlukla yüz yüze gelirler, avukat tutmanın masrafını karşılayamaz, sonunda ise genellikle adil olmayan aşırı cezalara çarptırılırlardı. Cezaların uygulanmasında ise fakirler, ölüm cezası almadıkları vakit bile zulüm ve işkence görebilirlerdi (Bauman, 1996: 128).

Roma Hukuku'ndaki bu eşitsizliklere rağmen, kanun koyma ve cezaların uygulanması sert bir düzenle yürütülürdü. Cumhuriyet dönemindeki kanunlar, Senato ve *Pleb Meclisi* tarafından yapılıyordu. Bu kararlar genelde kesin olmadığından dolayı eyaletten eyalete de farklılık gösteriyordu. Özellikle eyaletlere atanan yerel hâkimler, Roma'da yayınlanan kanunların genel çerçevesinin dışına çıkmamakla birlikte, buradaki halkın göreneklerine uyarak kanunlarda ufak değişiklikler yaparak kendilerine göre emirnameler yayınlıyorlardı. *Augustus* (M.Ö. 27-M.S. 14) ile başlayan imparatorluk döneminde ise kanunlar imparatorlar tarafından yapılır olmuştur. Augustus, dönemin hukukçularına danışarak kanunları bir düzene koymuş, eyaletler ve merkezdeki kanunları aynılaştırmıştır. M.S. 2. yüzyıldan itibaren ise eşitsizlikler giderilmeye başlanmış, özellikle imparator *Hadrianus* (M.S. 117-138), tüm eyaletlerdeki emirnameleri toplattırarak, bütün yurttaşları kapsayan tek bir kanun oluşturmuştur. İmparator *Caracalla* (M.S. 198-217) döneminde ise, köleler hariç tüm uyruklara Romalı yurttaş statüsünün verilmesiyle tek bir kanun sistemi yerleşmiştir (Bingham ve diğerleri, 2002/2012: 363).

3.Verilen Cezalar

Roma Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde, patriciler ve plebler arasındaki mücadelelerin sonucunda M.Ö. 451 yılında *On İki Tablet Kanunları* denilen ilk yazılı kanunlar belirlenmişti (Freeman, 1996/2013: 363). Bu yasalar, ölüm cezasının da sıklıkla kullanıldığı, belirli suçlara belirli cezalar vermekteydiler. Ölüm cezasının görüldüğü maddelerden birisinde şöyle denilmektedir:

“Eğer birisi, gece karanlığında sürüsünü ve koyunlarını başka birisinin arazisinin üstünde otlatırsa, ona asılarak ölüm cezası verilecektir.” Burada verilen cezanın, sonraki yıllarda yazılan bir kaynakta, adam öldürmeye verilen cezadan daha ağır olduğu belirtilmiştir (Bauman, 1996: 9). Diğer bir maddede ise bir ahır veya tahıl öbeğini yakmanın cezası, yakan

kişinin de diri diri yakılması olarak belirtilmiştir. Bir diğerinde ise, “Eğer bir kişinin, diğer bir kişinin ekinine büyü yaptığı kanıtlanırsa, büyü yapan kişi öldürülene kadar dövülecektir.” denilmektedir. *Cicero*’nun On İki Tablet Kanunları hakkındaki yaptığı açıklamaya göre, bu yasalarda verilen ölüm cezaları, sadece birkaç maddede bulunmaktaydı. Ancak verilen ölüm cezalarının uygulanma metodları, bu yasalarda ayrıntıları ile belirtilmiştir (Bauman, 1996: 9). Roma devri boyunca kanunlar, zamanın gereklerine göre gelişerek sürekli değişiklik gösterdiyse de, yasa yapımcılar temelde hep On İki Tablet Kanunlarını temel almaya özen göstermişlerdir. Bu da Romalıların, atalarının geleneklerine saygı duyduklarını, onların görüşlerini önemsediklerini gösteren olgulardan biridir.

Antik Roma tarihi boyunca suçlunun cezalandırılması, genellikle halkın gözü önünde yapılırken, bunun amacının suçun herhangi biri tarafından tekrarlanmaması için bir yıldırma olduğu kadar, bir eğlence amacı da güttüğü anlaşılmaktadır. Bu açık cezalandırmaların en dikkat çekenleri, savaş esirlerinin birbirleri ile ölümüne dövüştürülmesiydi. M.Ö. 4. yüzyılın ortalarında Roma, İtalya’daki üstünlüğünü sağlamak amacıyla, diğer bir Latin kavmi olan güçlü *Samnit* kabileleri ile savaşmaya başladıktan sonra, ele geçirdiği güçlü kuvvetli savaş esirlerini halk önünde birbirleri ile dövüşmeye zorlardı (Oakley, 1998: 311-394). Sonucu ölümle bitecek olan bu kanlı mücadeleler, Roma’nın esirlere biçtiği bir cezalandırma yöntemi idi. Sonraki yüzyıllarda ün kazanacak olan gladyatör dövüşleri de bu cezalandırma metoduna dayanmaktaydı (Futrell, 1997: 11). Büyük *colloseumlarda* (amfitiyatrolar-arenalar) bir eğlence amacına dönüştürülen gladyatör oyunlarında, gladyatörlerin birbirleri ile ölümüne dövüştürülmelerinin yanında, kimi suçlular da gladyatörlerle dövüştürülme cezasına çarptırılırdı. Güçlü kuvvetli savaş esirlerinden oluşan ve düzenli dövüş antrenmanları gören bu kölelerin karşısına çıkan suçlu için ölüm kaçınılmazdı. Roma halkının çok sevdiği bu gösteri türünde, gladyatörlerin karşısına en çok çıkarılanlar ilk Hristiyanlar olmuştur (Freeman, 1996/2013: 575). Milattan sonraki ilk üç yüzyılda, özellikle işlenen çoğu suç için haksız yere cezalandırılan Hristiyanlar, özellikle devlet kademelerindeki yöneticilerin siyasi hırsları dolayısıyla arenalarda ölümüne dövüştürülmeye zorlanmışlardır. İlk dönem Hristiyan belgelerinden biri, bu şekilde gerçekleşen dokunaklı bir olayı anlatan ve Kartaca’daki arenada ölen *Perpetua*’nın tuttuğu hapisane günlüğüdür. M.S. 203 yılında Kartaca şehrinin yöneticisi, imparatora kurban sunmayı reddettileri için buradaki Hristiyan cemaatini arenada gladyatörlerle dövüşmeye mahkûm etmiştir. *Perpetua*’nın babası, henüz bebeğini emzirdiğini söyleyerek, kızının inancından vazgeçmesi için çabalamış, fakat *Perpetua* inancından dönmemiştir. Arenaya diğer Hristiyanlarla birlikte çıkarıldığı gün ise, seyircilerin azgın uğultuları arasında gladyatörün savurduğu ölüm darbesini vakurca karşıladığı söylenir (Freeman, 1996/2013: 576).

Roma yönetimindeki görevliler, üstte bahsedildiği üzere halka açık cezalandırmaları yapacağı zaman, bir davulla halkı şehir meydanına toplarlardı. Sonrasında suçlu, kafa kesme, ölümüne dövülme, başa bir çuval geçirilerek boğdurulma veya bir uçurumdan aşağı atılma gibi idam cezalarından biri uygulanarak da öldürülürdü (Bauman, 1996: 18).

Yayınlanan *ölüm listeleri* de, Roma’da uygulanan ölüm cezalarının uygulanma yöntemlerinden birisiydi. Bu listeler, genellikle yönetimde gücü ele geçirmiş kimseler tarafından yayınlanan ve içlerinde devletin önemli kademelerinde bulunan kişilerin isimlerinin yer aldığı fermanlardı. Aslına bakılırsa bu fermanlar, düzenli bir biçimde yayınlanmamış, Roma Tarihi’nde sadece iki kez görülmüştür. Cumhuriyetin son

dönemlerinde görülen bu fermanların ilki, Roma yönetiminde gücü ele geçirerek halk meclislerini zayıflatan ve diktatörlük yapan *Lucius Cornelius Sulla* tarafından M.Ö. 82-81 yılları arasında yayınlanmıştır (Keaveney, 2005: 11). Bir diğer ferman ise, Senato'da öldürülen *Sezar*'ın intikamını almak amacıyla M.Ö. 42 yılında *Octavianus*, *Marcus Antonius* ve *Marcus Aemilius Lepidus* (II. Triumvirlik :Üç Adam Birliği) tarafından yayınlanmıştır (Werner, 2002: 16). Yayınlanan ve Roma caddelerine asılan bu listelerde kimin adı görülürse, o kişinin bu fermanı yayınlayan otorite tarafından öldürüleceği ve bütün mallarına devlet tarafından el konulacağı anlaşılıyordu. İsmi karşısında ise, işlediği suçun tanımı yapıldı. Bu tanımlar ise genellikle illegal bir suç veya devlete ihanet olurdu. İsimlerini bu fermanlarda gören senatörler veya *equesler* (şövalyeler), sonlarının gelmekte olduğunu anlardı (Hornblower ve diğerleri, 1996: 1260). Aslında yayınlanan bu fermanlar, herhangi bir mahkeme veya Roma devlet kurumu olan meclisler tarafından çıkarılmayan kararlardı. Devleti ele geçiren otoriter kişinin bu fermanları asmasının nedeni, ismini gören üst kesimlerin, varını yoğunu toplayıp devletin kurumlarından ve Roma şehriden uzaklaşmasını sağlamak içindi. Bu sayede otoriter kişiye olan muhalefet azaltılacak ve politik çekişmede kazanan taraf belli olacaktı. Eğer ismini gören kişi kaçamamışsa veya bilerek kaçmamış ve otoriteye meydan okumuşsa, cumhuriyetçi ünlü hatip *Cicero*'da görüldüğü üzere, kesin surette öldürülürdü.

Diktatör olarak görev yapan Sulla, yayınladığı fermanla politik olarak güçlü senatör ve equeslerin de aralarında bulunduğu beş yüzden fazla kişinin ismini yazmıştır. Halka yaptığı açıklamada ise M.Ö. 87 yılında komutan olan *Marius*'un devlet kurumlarında yer alan görevlilere karşı yaptığı katliamlara destek verenlerden öç alınacağını bildirmiştir. Bu sebeple öldürülen kişilerin çocukları ve torunları da sosyal ve politik hayattan uzaklaştırılmıştır. Bunlara yurttaşlık haklarını geri getiren ise M.Ö. 49 yılında diktatör seçilen Sezar olmuştur (Hornblower ve Spawford, 1996: 1260). M.Ö. 49 yılında diktatör seçilen Sezar'ın, M.Ö. 44 yılında senatörler tarafından suikasta uğramasından sonra, Sezar'ın yeğeninin oğlu Octavianus (sonradan ilk İmparator Augustus olarak bilinen kişi), Sezar'ın konsüllerinden Marcus Antonius ve Lepidus, bu senatörlere karşı kendi aralarında II. Triumvirlik'i oluşturmuşlardır. II. Triumvirlik'in resmi amacının her ne kadar Sezar'ın katlinin hesabının sorulmak olduğu söylene de, asıl amaç politik düşmanların alt edilmesi ve devlette önemli makamlara gelmektir. II. Triumvirlik'in M.Ö. 42'de yayınladığı ölüm fermanında, yüzlerce senatör ve equesin yanında Lepidus'un kardeşi, Marcus Antonius'un amcası ve ünlü avukat ve hatip *M. Tullius Cicero* da bulunmaktaydı (Syme, 1956: 192). Bu büyük cumhuriyetçi hatip, önce şehirden kaçıp kaçmama arasında kararsız kalmıştır. Sonra gemiyle kaçmaya karar vermiş, fakat deniz yolculuğu ertelenince, evinin yolunu tutmuştur. Yoldayken, Marcus Antonius'un askerleri Cicero'yu yakalayarak, ellerini ve kafasını kesmişlerdir (Trollope, 1881: 243,244). Cicero, II. Triumvirlik tarafından ölüme mahkûm edilen tek seçilmiş konsüldü (Syme, 1956: 192). Roma tarihçilerinden *Suetonius*'a göre, Octavianus ve Marcus Antonius'un lejyonları, Sezar'ın katillerinden olan *Brutus*'ün birliklerini M.Ö. 42 yılındaki *Philippi Savaşı*'nda yendikten sonra Brutus intihar etmiş, ancak Octavianus, Brutus'ün cansız bedeninden kafasını kestirerek Roma'ya getirtmiş ve Sezar'ın heykelinin ayaklarının dibine atmıştır (Suetonius, 2010: 13. 6-9).

Romalılar, kimi zaman değişik sınıflardaki suçluların infazında belirli yöntemleri kullanmışlardır. Romalılarda önemli kültleri yerine getiren ve bakire kalmaya yeminli olan

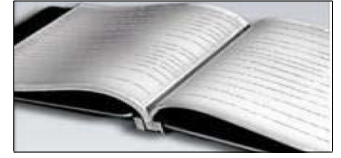

Vestal rahibelerinden birinin iffetsizliği ortaya çıkarılırsa, o rahibe diri diri yakılırdı (Bauman, 1996: 95). M.Ö. 1. yüzyıldaki devlete ihanet suçlarından ağır olanları ise ölümle cezalandırılmış, suçu işleyen kişinin bütün mallarına devlet tarafından el konulmuş ve *Abolitio Memoriae* denilen “Hatıranın Feshi” cezası verilmiştir. *Abolitio Memoriae*’de kişinin hakkında yazılan tüm yazıtlar, heykeller yok edilir, anısı lanetlenir ve cenazesinde tören yapılması yasaklanırdı (Starr, 1954: 75-77). İmparatorluğun ilk yıllarında Augustus’un bir astına iftira atmaktan ölüm cezasına çarptırılan ünlü retorik *Cassius Severus*, ancak atalarının soylu oluşundan ötürü, *Abolitio Memoriae* cezasına çarptırılmaktan kurtulmuş ve sürgüne gönderilmiştir (Starr, 1954: 84). İstisnasız Roma’daki her idam tekniği acılı ve ölümcül olmasına rağmen bazısı daha hafif olan idam teknikleri, nadir görülmesine rağmen suçlu veya kurbanı acılı ve uzun süren bir ölümden kurtarmak veya kişinin onurunu korumak için yönetimdekiler tarafından tercih edilmiştir.

Roma’da en fazla görülen cezalandırma türlerinden biri ise *Ad Bestias* denen vahşi hayvanlara atılma cezasıydı. Bu durumda suçlu görülen kişi, özellikle ayı, aslan ve kaplan gibi özellikle aç bırakılmış hayvanların olduğu bir ortama bırakılır, sonucunda ise hayvanlar tarafından saldırıya uğrar ve parçalanırdı. Bu idam türü genellikle yurttaş olmayan düşük toplumsal sınıfın insanlarına uygulanırdı (Bauman, 1996: 66). İmparatorluğun sonraki dönemlerinde ise özellikle Hristiyanlara uygulanmaya başlamıştır. İmparator *Diocletianus* (M.S. 284-305) ve onun ardılı *Galerius* (M.S. 305-311) döneminde ise bu cezalandırma yöntemi zirve yapmıştır. Hristiyanlar, düzenli bir şekilde düzenlenen gladyatör dövüşü etkinliklerinde, Romalıların zevk çılgınlıkları arasında aslanlara parçalattırılmıştır (Freeman, 2013: 576). Bu cezalandırma türünün çoğunlukla Roma’daki ezilen kitlelere uygulanmasına rağmen cumhuriyetin son dönemlerinde, yurttaş olup suçu kanıtlanmış olanların da gladyatör yapılıp, amfiteyatrolarda tüm halkın gözü önünde vahşi hayvanlarla mücadele ettirilmesine rastlanmıştır. Sezar’ın teğmenlerinden olan *Balbus*, İspanya eyaletinde suçlu bulunan Romalı yurttaşları da aslanlara attırmakla ünlenmişti (Bauman, 1996: 66). M.S. 37-41 arasında hükmeden ve deliliğiyle meşhur olan imparator *Caligula* ise statü sahibi birçok soylu yurttaş hayvanlara attırmasıyla da anılmaktadır (Bauman, 1996: 66).

Ölümüne dövme (kamçılama) ve baş kesme de sıklıkla uygulanan idam yöntemlerindendi. Suçlu, meydana bir ağaca veya benzer bir şeye bağlanır ve derileri açılıp kemikleri görülünceye kadar kamçılanırdı. Bu ceza türü, özellikle *Parricidium* denilen *pater familias* (aile reisi olan babayı) öldürme suçlarında yurttaşlara da verilirdi. Geri kalan zamanlarda ise daha düşük sosyal sınıflara karşı uygulanmaktaydı (Bauman, 1996: 72). Kafa kesme ise en çok uygulanan cezaydı. Çünkü bu ceza türü, Roma tarihi boyunca bütün alt sosyal sınıflara karşı uygulanmıştır (Bauman, 1996: 18).

Poena Cullei denen çuval cezası ise en korkunç ölüm cezası türlerinden biriydi. Bu durumda suçlu, deriden yapılmış bir çuvalın içerisine konur ve vücudunun belirli yerlerinden çuvalın içine dikilirdi. Bu çuvalın içine maymun, köpek, yılan veya horoz olan hayvanlardan biri de konulur, ağız kısmı dikildikten sonra suya atılırdı (Bauman, 1996: 30). Bu cezanın en kötü yanı hayvanla birlikte suya atılan insanın bütün haysiyeti ayaklar altına alınır, boğularak öldükten sonra ise, bir hayvanla birlikte olduğundan dolayı cenaze töreni düzenlenmezdi. Çuval cezası çoğunluklu olarak düşük sosyal statüdekilerde uygulanır, yurttaşlara ise *Parricidium* suçunu işlediklerinde uygulanabilirdi (Bauman, 1996: 72).

Canlı canlı yakmak ise yukarıda bahsedilenlere göre daha az olmakla birlikte, kayıtlarda ciddi biçimde yer almaktadır. Kaynaklara göre kundaklama ile ilgili suç işleyenlere bu cezalandırma yöntemi uygulanmıştır. Bunun yanında efendilerine karşı komplo kuran köleler de genellikle cezalandırma yöntemi olarak kazığa bağlanıp diri diri yakılmışlardır (Aubert ve Sirks, 2002: 104). Diri diri yakma kimi zaman asker kaçakları ve devlet düşmanlarında da cezalandırma yöntemi olarak kullanılmıştır (Bauman, 1996: 150).

Suçlulara kimi zaman *Liberum Mortis Arbitrium* denen ölüm hakkında serbest seçim hükmü verilmekteydi. Böylelikle suçlu, istediği ölüm şekillerinden bir tanesini seçebilirdi. İlk imparatorlardan olan *Claudius* (M.S 41-54), bu hükmü yasalaştıran ilk hükümdardır (Bauman, 1996: 7). Bu hüküm, aslında suçluya intihar etme seçeneğini sunmaktaydı. Roma'daki diğer cezalara bakılırsa, bu seçenek daha tercih edilir görünmektedir. Antik yazarlara göre intiharın diğer idam cezalarından daha çok tercih edilmesi üç temel sebebe dayanmaktaydı: İntihar edeni, halka açık idam yöntemlerinde yapılan onur kırıcı ve hakaret içeren hareketlerden kurtarmakta, malı ve mülkü korunmakta, ailesinin onun için düzgün bir cenaze töreni yapabilmesine izin verilmekteydi. Ancak bu hüküm sadece yüksek statüdeki insanlara verilebilmekteydi (Bauman, 1996: 74).

Liberum Mortis Arbitrium hükmü, M.S. 47 yılında *Cladius*'un imparatorluğu dönemindeki bir mahkeme oturumunda verilmişti. Dönemin güçlü senatörlerinden olan *Valerius Asiaticus*, imparatorun karısı *Messalina* ile birlikte *Claudius*'a karşı komplo düzenleme ve tahtından indirme girişimiyle suçlanmaktaydı. Düzenlenen duruşma ilk başlarda *Asiaticus*'un lehine geliyor gibi görünse de, *Asiaticus*'un politik düşmanlarından biri olan tanık, mahkemeyi yöneten *Claudius*'u kandırmıştır. *Claudius*'un yanına gelerek, *Asiaticus*'un kendisini savunmacı avukat olarak atadığını, suçunu kabul ettiğini kendisine gizlice söylediğini, fakat nasıl öleceğini kendisi seçmek istediğini belirtmiştir. Bunun üzerine *Claudius*, *Asiaticus*'u ölüme mahkûm etmiş, ancak sahte avukatın isteği doğrultusunda nasıl öleceğini kendisinin seçebileceği konusunda hüküm vermiştir. Bu sayede *Liberum Mortis Arbitrium* denen bu hüküm şekli, M.S. 47 tarihinden sonra Roma Hukuku Ceza Maddeleri arasında resmi olarak yer almıştır. Ancak *Liberum Mortis Arbitrium*, bu tarihten önce gelenek cezası olarak Roma Tarihi'nde yer almaktaydı. Örnek olarak vermek gerekirse, M.Ö. 2 yılında İmparator Augustus, Marcus Antonius'un ikinci oğlu *İullus Antonius*'a vatana ihanet suçlamasıyla *Liberum Mortis Arbitrium* hükmünü vermiştir (Bauman, 1996: 54). Bu hüküm, sonraki tarihlerde Roma'daki yurttaşlar arasında imparatorun iyi bir lütfu olarak görülmüş, idam metodu olarak sadece üst sınıftakilere özel bir ayrıcalık olarak verilmiştir. (Bauman, 1996: 74).

Çarmıha germe cezası ise Romalılar arasında *Furca* (çatal) denen bir idam metodu olarak kullanılmaktaydı. Bu idam cezasını Romalılar aynı zamanda *Summum Suplicium* (En Büyük Ceza) olarak belirtirlerdi. En vahşi cezalardan biri olarak görülen çarmıha germe olayında suçlanan kişi, genellikle halk önünde, kurumuş bir ağaca veya onun şeklinde yapılan bir tahtaya asılır ve dövülürdü. Bu iki olaya halk arasında *Furca* denirdi. Ancak kimi tarihçiler, *furca* ve çarmıha germenin farklı ceza teknikleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşü savunanlara göre, *furca* cezasında suçlu olan kişi önce kemikleri kırılıncaya kadar dövülür, sonra çarmıha gerilirdi (Bauman, 1996: 203).

Çarmıha germe cezası, bütün Roma tarihçileri arasında tüm tarihteki en vahşi cezalandırma biçimi olarak görülmektedir. Çarmıha gerilen kişinin ölümü birçok yoldan olabilirdi. Bu konuda araştırma yapan doktorların çoğu, çarmıha gerilen kişinin bir süre sonra solunum yetmezliği çekeceğine ve sonunda ciddi boğulmaya maruz kalacağına inanmaktadırlar. Boğulmaya ek olarak cezaya uğrayan kişi, çarmıha gerilmeden önce dövülmekten ve çarmıha gerilirken ellerine ve ayaklarına çakılan büyük demir çivilerin şokundan dolayı büyük acı çekmekteydi. Ancak antik kaynaklara göre çarmıha gerilirken ellere ve ayaklara çakılan çivi, ellerin ve ayakların bağlanarak çarmıha gerilmesinden daha iyi olarak görülmekteydi. Çünkü bu sayede kişi daha çabuk ölürdü. Ayrıca çarmıha gerilmeden önce kişinin bacaklarının kırılması da görevliler tarafından verilen bir imtiyaz olarak tanımlanırdı. Çünkü bu durumda çarmıha gerilen bir kişi, bacaklarından destek alarak kendini yukarıya çekemez, ellerinin yüksek bir konumda asılı olmasından dolayı da boğazı göğüs kafesinin baskısından sıkıştırdı. Bu halde kalan kişi nefes darlığı çekmeye başlar ve kısa sürede boğulurdu (Aubert ve Sirks, 2002: 112). Eğer kişi nefes alacak kadar sağlam bir vaziyette asıldıysa, daha fazla yaşar, ancak bu durumda daha uzun süre acı çekerekdi. Kimi zamanlar görevliler çarmıhların yukarı kısımlarına bir tabure veya sandalye ilâştirirlerdi. Bu durum suçlu addedilen kişinin yukarıda kalmasını sağlar, bu sayede daha kolay nefes alırdı. Ancak bu durum çekilen acının süresini artırırdı. Çarmıha gerildikten sonra ölüm asla erken gelmezdi. Ancak acı ve işkence hep sürer giderdi. Bu nedenle çarmıha germe cezası, Romalılar arasında Ad Bestias, çuval ve diri diri yakılma cezalarından daha kötü bir idam biçimi olarak görülürdü (Aubert ve Sirks, 2002: 113).

Çarmıha germenin acılı sürecine ek olarak, bazı aşağılama metodları da bu cezalandırma biçimini daha beter hale sokardı. Bu metodlardan birisi, kişinin kendi şehir sınırlarının dışında çarmıha gerilmesi idi. Bu metod, suçlu addedilen kişinin toplumsal yaşantıdan da dışlandığını göstermekteydi. Aynı zamanda çarmıha germe kirli, değersiz ve erkeğe yakışmaz bir ölüm biçimi olarak görülürdü. Çünkü bu durumda olan kişi, vatani için savaşta şanlı bir şekilde yara alarak ölmemiş, suçlarından ötürü bu pozisyonda ölmüştü. Bunlara ek olarak suçlu addedilen kişi, tüm utançları göz önünde, yani çıplak olarak çarmıha gerilir, uzun ve acılı sürecin sonunda öldüğünde ise herhangi bir cenaze töreni düzenlenmeyerek vahşi hayvanların parçalaması için şehir dışına atılırdı (Aubert ve Sirks, 2002: 113).

Kaynaklara en çok geçen çarmıha germe cezaları kölelere uygulanmıştır. Çarmıha germe cezalarının kısa sürede en fazla uygulandığı örnek ise *Spartacus İsyanı*'nın sonunda görülmüştür. M.Ö. 73-71 yılları arasında gerçekleşen isyanda, gladyatör Spartacus ve dostları Romalılara karşı ayaklanmıştı. Bu ayaklanmaya kısa sürede İtalya'nın birçok yerinden gelen köleler de katılmış ve sayıları 70.000'i bulmuştur. Başlarda başarılı olan Spartacus ve kölelerden kurduğu ordusu, köleler arasında oluşan fikir ayrılıklarından ötürü, sonunda konsül Crassus'un lejyonlarına yenilmiştir. Bunun üzerine Crassus, ceza olarak isyanın başladığı Capua şehrinde Roma'ya kadar olan *Appia Yolu*'nun iki kenarında 6.000 köleyi çarmıha gerdirmiştir. Antik yazar Appian'ın anlatımına göre bu korkunç görüntüye şahit olan Roma halkı ve kölelerin gözünde bu olay uzun süre unutulmamıştır (Appian, 1996: 1.120). Bu dehşet verici olayın haricinde köleler, herhangi bir yurttaş gibi illegal aktiviteler veya efendisine karşı yaptığı herhangi bir düşüncesizlik yüzünden çarmıha gerilebilirlerdi. Herhangi bir kölenin çarmıha germe cezası ise halkın gözleri önünde, bulunduğu kasabanın

veya şehrin özelliklerine göre kimi zaman cenazeciler, kimi zaman da cellatlar tarafından gerçekleştirilirdi. Kimi zaman *Puteoli* gibi imparatorluğun diğer yerlerindeki kolonilerde devlet özel cenazecileri görevlendirir, bunlar kölelere verilen çarmıha germe cezasını gerçekleştirirlerdi. Köle olmayanlara da nadir görülmekle birlikte çarmıha gerilme cezası verilmiş, fakat bu kişiler, ancak devlete karşı ağır bir suç işlediklerinde ve yurttaş statülerini kaybettikleri zaman bu cezalandırma yöntemine uğramışlardır (Aubert ve Sirks, 2002: 114). Ancak çarmıha gerilme cezası özgür bir yurttaş verildiyse bile bu yurttaş, ya düşük statüde bir Romalı, ya da imparatorluğun buyruğunda bulunan bir eyalette yaşayan yurttaştı. Yüksek statüde bulunan bir Romalıya hiçbir zaman çarmıha gerilme cezası verilmemiştir (Aubert ve Sirks, 2002: 116). Roma kayıtlarına göre çarmıha germe cezalarına çarptırılan kişiler, yurttaş olsalar bile asiler, asker kaçakları ve isyancılardan oluşmaktaydı (Aubert ve Sirks, 2002: 116-118).

Roma'da görülen sürgün cezası da, sonunda kesin ölüm olmasa bile büyük bir ceza olarak addedilmekteydi. Bu ceza türü, genellikle yüksek statüde olan veya devletin herhangi bir yüksek kademesinde bulunan magistratlara (yüksek devlet memuru) verilmekteydi. Genellikle siyasilere arasında olan güç çekişmeleri sonucunda bu tarz cezalar verilmekteydi. Bu cezayı almış kişiler, genellikle İtalya veya Roma gibi belirli yerlerden sürgün edilirdi. Bu cezanın diğer bir türünde ise, cezaya çarptırılan kişi geleneğe uygun olarak önceden belirlenmiş bir bölgeye gönderilirdi. Ünlü Romalı şair *Ovidius* da, İmparator Augustus'u şiirlerinde yerdiğinden ötürü bugünkü Romanya'da bulunan *Tomis* şehrine sürgüne gönderilmiştir (Starr, 1954: 77). Ancak yüksek statülü bir yurttaş, herhangi bir adaya sürgüne gönderilirse, bu sürgün cezaları arasında en kötüsü olarak kabul edilirdi. Çünkü bu ceza türünde yurttaşın geride kalan tüm malvarlığına devlet tarafından el konulur, gittiği yerde ise mütevâzi bir hayat yaşamaya zorlanırdı (Starr, 1954: 78). Ancak her adadaki şartlar da kötü olmamakta, bazı adalara sürgüne gönderilenler Roma'daki politik karmaşadan uzakta ve mutlu bir şekilde yaşamaktaydı. Kimi zaman sürgüne gidene ailesini de yanında götürme hakları tanınırdı (Starr, 1954: 161).

Sürgün cezasından daha yaygın olarak görüleni ise gönüllü sürgüne gitmeydi. Siyasi güç savaşını kaybedip, sürgüne gitme veya öldürülme mektubu eline ulaşan soylu yurttaşlar, mallarını, mülklerini toplarlar ve öldürülmemek için Roma'dan kaçarlardı. Bu ceza türü yıllarca yasalara resmi olarak geçmese de, bir gelenek olarak imparatorlar, magistratlar ve senatörler tarafından kabul görmüştür. Ancak M.Ö. 80'lerde, gönüllü sürgün cezası Roma mevzuatında bir süre yer almıştır (Bauman, 1996: 16). Yüksek statüdekilere verilen bu ceza türünde nadiren olsa da istisnalar görülmüştür. Eğer bir soylu, Parricidium (babayı öldürmek) suçunu işlerse, bu kişiye sürgün cezası verilmeyip ölüm cezasına çarptırılırdı (Bauman, 1996: 55). Diğer bir istisna ise Augustus döneminde gerçekleşen *Caepio* ve *Murena* olayıydı. M.Ö. 24 yılında Augustus, devlete karşı komplo kurmak suçundan bu iki komutanı mahkemeye çağırmıştır. Ancak duruşma sırasında komutanlar gelmeyince, haklarında sürgün cezası çıkarılmıştır. Tüm bunlara ek olarak *Caepio* ve *Murena* Roma'yı terk etmekte gecikince, Augustus arkalarından bir lejyon birliğini göndermiştir. İtalya sınırını terk edemeden yakalanan komutanlar, bulundukları yerde idam edilmişlerdir (Clifford, 2000: 140).

4.Sonuç

Roma'daki suç ve ceza sistemine genel olarak bakıldığında, verilen cezaların, eşitsiz ve acımasız olduğu görülür. Ancak, yetersiz kaynakların bulunduğu antik çağın diğer uygarlıklarında da Roma'dakine benzer idamların, sosyal sınıfların, adam kayırmaların, sert cezalandırma yöntemlerinin ve eşitsizliklerin olduğunu, diğer kavimlerin kayıtlı tarihlerinden anlayabiliyoruz. Roma'nın tek farkı, bu büyük imparatorluk hakkındaki kaynakların son derece fazla ve ayrıntılı oluşudur.

Roma'nın ilk dönemlerindeki hukuk sisteminin eşitsizliğine, siyasilerin kendi çıkarları uğruna binlerce masum insanı yıllar boyunca suçsuz yere cezalandırmalarına rağmen, imparatorlukta yaşayan herkesin Roma kanunlarına uymak zorunda olduğunu da görürüz. Yüzyıllar süresince olumlu yönde değişen kanunların yine de gayet katı olduğu görülür. Romalı devlet memurlarının, cezaları uygulamadaki disiplinleri de antik kaynaklarda gayet net bir biçimde yer alır. Yukarıda anlatılan tüm idam metodlarından anlaşıldığı üzere Romalılar, diğer insanların suç işlemeye cesaret etmelerini, dolayısıyla kanunlara karşı gelmelerini önleyerek süregiden düzeni korumak amacıyla suçluları gayet acımasızca cezalandırmışlardır.

Kaynaklar

- Appian, (1996). *Civil Wars*. (Translated by. J. Carter). Harmondsworth: Penguin Books.
- Aubert, J. J., Sirks, B., (2002). *Speculum Iuris: Roman Law as a Reflection of Social and Economic Life in Antiquity*. Ann Arbor, MA. : Michigan Press.
- Baker, S., (2013). *Eski Roma: Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü* (Çev. E. Duru). İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 2006'da yayımlandı).
- Bauman, R., (1996). *Crime & Punishment in Ancient Rome*. (First Edition). New York, NY. : Routledge Ltd.
- Bingham, J., Chandler, F., Chisholm, J., Harvey, G., Miles, L., Reid, S., Taplin, S., (2012) *Antik Dünya Ansiklopedisi* (çev. Z. Tür). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Clifford, A. (2000). *Imperial ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire*. California: University of California Press.
- Freeman, C., (2013). *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları* (Çev. S. K. Angı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı).
- Futrell, A., (1997). *Blood in the Arena: The Spectacle of Roman Power*. Austin, TX. : University Of Texas Press.
- Hopkins, K., (1978). *Conquerors and Slaves: Sociological Studies in Roman History V.1* . (First Edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hornblower, S., Spawforth, E., (1996). *The Oxford Classical Dictionary 3rd Ed*. New York, NY. : Oxford University Press.
- Keaveney, A., (2005). *Sulla: The Last Republican*. (Second Edition). New York, NY. : Routledge Ltd.
- Millar, F., (2002). *The Roman Republic and the Augustian Revolution*. (First Edition). Chapel Hill, NC. : The University of North Carolina Press.
- Oakley, S. P., (1998). *A Commentary on Livy Books VI–X*. Oxford: Oxford University Press.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 54

Mart - Nisan 2016

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Starr, C., (1954). *Civilization and the Caesars: The Intellectual Revolution in the Empire*. İthaca, NY. : Cornell University Press.

Syme, R., (1956). *The Roman Revolution*. New York, NY. : Oxford University Press.

Trollope, A. (1881). *The Life Of Cicero*. Franklin Square, New York: Harper & Brothers Ltd.

Werner, E. (2002). *The Age Of Augustus*. New Jersey: Wiley-Blackwell Ltd.

İnternet Kaynakları

Suetonius, (2010). *The Twelve Caesars*. (Translated by. A. S. Kline).
http://uploads.worldlibrary.net/uploads/pdf/20121106193837suetoniuspdf_pdf.pdf=dat e2014-10-10 , Son Erişim Tarihi: 10.10.2014.